

1944, september 23. [Banská Bystrica.] — Hlásenie veliteľa 1. čs. armády gen. J. Goliana o počte jednotiek povstaleckej armády zaslané rádiotelegraficky hlavnému veliteľovi gen. S. Ingrovi v Londýne.

VI—0923220/44.

Na Vašu depešu o sile jednotiek hlásim:

V prvej línii je zasadených 16 (šestnásť práporov. Tieto prápory nie sú ešte na plných válečných počtoch, ale sa doplňujú jednak z výťažku prevedenej mobilizácie a jednak z osôb, ktoré postupne prichádzajú v skupinách od rozprášených jednotiek z východného Slovenska. Skupiny (prápory) nemajú žiadne zálohy.

Armáda má v zálohe hodnotu asi štyroch nevyzbrojených práporov.

S ohľadom na nepriateľský nápor vedený od západu boli jednotky, prehradu- júce jednotlivé smery od východu čiastočne oslabené.

Gama.

VHA Praha. Západ I, HV Londýn, 9/3/1. Záznam dešifrovanej došlej depeše. Strojopisný priepis.

347

1944, september 24. Banská Bystrica. — Úvodný článok¹ povstalec- kého časopisu „Nové slovo“ hodnotiaci význam povstania v histórii slovenského národa.

Nové slovo

Listujeme stránkami slovenskej histórie. Malý národ na periférii svetového diania ospanlivo hľadá svoju vlastnú tvár. Jeho veľké udalosti sú ďalekým a často pokriveným ecom revolučných prevratov v iných krajinách. Márne hľadáš vlastnú vôľu, samostatný krok, svojské politické vystúpenie v rokoch 1848, 1918 alebo 1938—39. Slovensko chodilo na voze národa otrokárskeho alebo spriatelého, takmer podľa náhody, nechodilo však cestou vlastnou. Niet divu, že pasívne prizeranie k svetovým zápasom mnohí považovali u nás za národnú vlastnosť.

Posledné týždne zapísali *nové slovo do našej histórie*. Slovo povstania, revolú- cie, politického prevratu. A to všetko z vôle slovenského národa, s vlastnými sila- mi a umom, za vlastným národným cieľom. Slovenský človek, ktorý bol vždy číslom v cudzích rozpočtoch, ukázal sa dosť odvážnym k samostatnému vystúpe- niu, dosť schopným k vedeniu svojich vecí, dosť obetavým znášať obeť a utrpenia, bez ktorých niet pevného vedomia slobody a nároku na ňu. Nie je to malá vec. Vtedy, keď reakčná fínska klika je lámaná vojensky, keď slobodumilovný bulhar- ský národ iba cez vojenský zákrok sa vie zbaviť obťažného spojenca, keď tzv. his- torický maďarský národ vytrvá ako posledný spojenec hitlerovského imperialistu, vtedy náš národ, jeden z najmenších, obklúčený morom nemeckého vojska, osla-

¹ Autorom článku bol G. Husák.

bovaný domácimi zradcami a zbabelcami, povstal proti okupácii, proti tyranii, postavil vlastný ideál slobody a života po bok ideálom spojeneckým.

Nie je ešte čas robiť bilanciu tohto boja. Toľko však možno povedať, že štyri týždne povstania ukázali maloverným doma a zlomyseľným za hranicami, že slovenský ľud kurátora už nepotrebuje, že si je vedomý vlastného práva i vlastnej sily. Z rozleptanej tisovskej armády a z pracovitých civilov vznikajú odvážne a statočné vojenské a partizánske jednotky. Na miesta diktátorských ľudáckych funkcionárov v obciach a krajoch nastupujú ľudové a demokratické národné výbory. Robotníci a roľníci proti všetkým pravidlám o vzdelaní a odbornej príprave diriguju a improvizujú všetky pálčivé úkoly hospodárske, administratívne a obranné. Z pút fašistických predpisov tvoria sa ľudové formy bezpečnosti a spravodlivosti. V najkratšom čase vznikla politická reprezentácia, ktorá právom hovorí za celý národ. Vznikla *národná jednota, jednota bojovná a akčná*, akej v našej histórii tu nebolo. Zjednodušenie politických pomerov, vytvorené prostým vývojom a zbavené osobných a karieristických cieľov, bolo by sa nám zdalo v demokratickom Československu zázračne nedosažiteľným. Ideová jednota a zlúčenie ľavých strán v jednu, tento túžený ideál všetkých poctivých socialistov, stal sa skutkom v tak manifestačnej a presvedčujúcej forme.

Nehľadáme iba lesk posledných udalostí. Nemýlia nás omyly a chyby ľudovej iniciatívy. Ľud sa učí vlastnými skúsenosťami a nie šlabikárovým rečením. Keď sa prekonáva staré, keď sa hľadajú nové formy a keď sa to činí v revolučnej dobe a bojovnými prostriedkami, i chyby a omyly znamenajú vzrast, alebo aspoň ukazujú cestu pokroku. Život kolektíva je popieraním egoizmu jednotlivca. A v tom je vzrast a tvorba. Národ, ktorý dobrovoľne odhodil pohodlie a otrocké vyčkávanie, ktorý sa dal na cestu svojich najkrajších tradícií, naznačuje cestu svojho ďalšieho vývoja a svojho vzrastu.

Šalda raz napísal: „Revolučnosť je niečo, čo predpokladá revolučnú ideológiu. Hlavným znakom ideológie revolučnej je jej uvedomelá a dôsledná protihistoričnosť.“ Obrisy revolučnej ideológie u nás, v jej národne-oslobodeneckej forme dnes i v náznakoch etapy budúcej, sú jasne proti historickej pasivite slovenského národa. Ideológia revolučná predpokladá však neustály vzrast, prehlbovanie tých myšlienok, z ktorých vyšla a ktorými bola vôbec umožnená. U nás to je *myšlienka najširšieho ľudového demokratizmu*. Keď hovoríme, že jediným nositeľom politickej moci je ľud, myslíme to doslova. V tomto povstaní prevzal slovenský ľud celú politickú moc do svojich rúk. Cez národné výbory, cez Slovenskú národnú radu, cez politické strany. Zjednocovací kongres socialistických strán s delegátmi zo všetkých krajov Slovenska tak názorne ľudovosť slovenského povstania potvrdil.

Sú, alebo budú robené pokusy obmedziť ľudovú iniciatívu a masový vplyv predpismi a paragrafmi. Po pár týždňoch povstania môže sa volať i po odstránení revolučných ľudových orgánov. Paragrafmi mali by byť spútané živé a nesmierne sily ľudovej energie a vynaliezavosti. Každá revolúcia prináša tendencie zakončenia v bludisku špičkovej a byrokratickej mašinérie. To je však jej stagnácia a koniec. Prísne musíme strážiť práva ľudových orgánov. Nik ma nepresvedčí, že jeden byrokrat lepšie vyrieši problémy ako desiatky ľudových orgánov. Wilde kdesi napísal, že bezprávie nespočíva v tom, čo robíme, ale v tom, čím sa stávame. Stali by sme sa hrobármi ľudového revolučného elánu, hrobármi ľudovej demokracie, keby sme neprenehávali kompetenciu a rozhodovanie tým ľudovým orgánom, ktorým jedine patrí. Tohto bezprávia sa treba naliehavo vyvarovať. Vyvarovať sa treba ideovej prostitúcie, politickej špekulácie, zaraziť staré huncútské a ošmekárske politikárčenie. Terajšia slovenská revolúcia môže úspešne pokračovať a harmonickú líniu pokrokovosti sledovať iba a výlučne vo svojej demokratickej ľudovosti.

Stále si treba pripomínať, že udržanie samobytnosti národnej nie je cieľom samo pre seba. Je a má byť iba prostriedkom, cestou k širokému ľudskému dorozumeniu. Nemáme tu na mysli humanitársku sentimentalitu, ktorá aj u nás v rokoch mie-

rových tak rozožrala odolnosť voči fašistickej agresivite. Ide nám o triezve a logické zaradenie nášho národa do širšej kultúrnej, hospodárskej a politickej spoločnosti, v ktorej vidíme pokračovanie našich revolučných ideálov, najlepšie využitie tvorivých síl nášho ľudu a zabezpečenie jeho potrieb. Barbusse hovorí, že národnosť nie je posledným, ale predposledným stupňom sjednotenia obyvateľov tohto sveta. I tu slovenská revolúcia veľmi jasne povedala svoje nové slovo: v bratskom štátnom spoluzití s najpríbuznejším národom českým, v najužšej *spolupráci a kontakte s ostatnými slovanskými národmi*, menovite s veľkým národom ruským, vidíme širšie hranice pre náš národ. Treba raz otvorene povedať, že náš ľud by nadšene uvítal, keby medzi nami a ostatnými slovanskými národmi, menovite medzi Slovákami a Rusmi, nestáli hranice a colníci, keby slovenský človek za svoju vlast považoval nielen územie od Aša po Jasinu, ale od Aša po Vladivostok. I toto slovenské zameranie nášho povstania je dôsledné a nesmie byť okliešťované. Treba prestať s taktizovaním medzi Moskvou a Londýnom. Sú vplyvní ľudia, ktorých rozum núti hľadať cestu k Moskve, ale srdce ich ťahá inam. Slovenský pracujúci človek jednoznačne postavil svoju slovanskú orientáciu, a so žiadnou inou počítať nechce. Slovenské tradície u nás, neobyčajne podporované vývojom posledných rokov i týždňov zaradili slovanskú orientáciu ako časť našej revolučnej ideológie.

Každý ľudový prevrat prináša na program dňa *sociálne a hospodárske požiadavky*. Priniesol ich i náš posledný prevrat a prinesie ich zaiste v miere zvýšenej. Politická demokracia je iba pokrokom k demokracii úplnej. Zabúdať na toto znamená zabúdať na ľudové motívy v povstaní, znamená dostať sa do konfliktu s ľudovými želaniami. Všetky otázky majú svoje poradie a svoj čas. Avšak iba spolu v jednotnej úplnosti znamenajú prehľadný obsah revolučnej ideológie, dávajú vysvetlenie k slovenskému ľudovému povstaniu.

Nové slovo, ktoré bolo zapísané do našej histórie 29. augusta 1944, znamená nové formy boja proti okupantom, nové ohodnotenie nášho národa v medzinárodnej klasifikácii, novú a revolučnú orientáciu, nové ľudovodemokratické formy spoločenského života, nové metódy práce a organizovanosti, nový obsah tvorby a života vo svetovej súťaži.

Nové slovo nesmie dostať starý obsah. Ak nechceme zradiť myšlienku, z ktorej naše povstanie vyšlo!

„Nové slovo“, 1944, čís. 1, 24. 9. 1944. Podľa reedície „Nového slova“, Bratislava 1947. — G. Husák, „Zápas o zajtrajšok“, Bratislava 1948, s. 3–6 („Slovenská revolúcia“).

348

1944, september 24. Banská Bystrica. — Komentár povstaleckého časopisu „Nové slovo“ k vytvoreniu Demokratickej strany.

*Pred utvorením Demokratickej strany*¹

Politické povstanie slovenské dostáva pevnejšie organizačné formy. Hneď v prvých dňoch verejne vystúpila Komunistická strana. Jej vystúpenie bolo samozrejme, len čo bola zvrhnutá moc quislingovského režimu, nakoľko strana pracovala po celý čas nemeckej nadvlády. Nešlo tu ani o vytvorenie novej organizácie, ani o vytvorenie nového programu. Ten je jasný každému komunistovi. Išlo tu len

¹ Autorom komentára bol dr. Ján Púll.